

YALPIZNING DORIVOR XUSUSIYATLARI VA KONTRENDIKATSIYASI

*Turdiboyeva Mohigul Muhiddin qizi
Xayitbekova Muxlisa Mirkomiljon qizi
Mamatqulova Ziyodaxon Ikromjon qizi*

Andijon qishloq xo‘jaligi va agrotexnologiyal institutu talabalari

Anotatsiya: Yalpiz tinchlantiruvchi ta’sirga ega, bolalarda qusish va ko’ngil aynish bilan yordam beradi. Kolikadan xalos bo’lish kramplarini(dysbioz)kamaytirish uchun chaqaloqlarga yalpiz choylari beriladi.Tinchlantiruvchi xususiyatlari bolalarda qo’llaniladi tashvishli va yomon uyqu. Ko’pincha,bu bir yoshgacha bo’lgan chaqaloqlar,chunki ular asab tizimini hali to’liq shakillantirmagan

Kalit so’z: yorug‘sevar, namsevar, suv yalpizi, Osiyo yalpizi, flavonoidlar, vitaminlar, oshlovchi moddalar

Yalpiz — labguldoshlar oilasiga mansub ko’p yillik o’tsimon o’simliklar turkumi, dorivor va efirmoyli o’simlik. Shimoliy yarim sharning iliq iqlimli mintaqalarida 20-25 turi tarqalgan.

Yevropa mamlakatlari, AQSH, Ukraina, Belarus va Shimoliy Kavkazda yalpizning taxir (achchiq) yalpiz va jingalak yalpiz Xitoy, Hindiston, Braziliya va boshqalar mamlakatlarda dala yoki suv yalpiz turlari ekiladi. O‘zbekistonda 4 turi: suv yalpizi, Osiyo yalpizi, taxir (achchiq) yalpizi va jingalak yalpizi yovvoyi holda o’sad. Poyasi tik shoxlangan, bo‘yi 25-100 sm gacha, barglari qarama-qarshi joylashgan, rombsimon, nashtarsimon yoki tuxumsimon, gullari chala soyabonsimon to‘p gulda yig‘ilgan, binafsharang. May-oktabrda gullaydi. Yalpizi yorug‘sevar, namsevar o’simlik. Barglarida 2,5- 3 %, gullarida 4-6%, poyasida 0,3 % mentol (validolning tarkibiy qismi)ga boy bo‘lgan efir moyi, shuningdek, flavonoidlar, vitaminlar, oshlovchi moddalar bor. Tibbiyotda yalpiz bargidan tayyorlangan tindirma (nastoyka) va damlamasidan ko’ngil ayniganda hamda o’t haydovchi vosita sifatida foydalaniladi. Barglari va poyasidan olingan yalpiz moyi parfyumeriya, oziq-ovqat sanoatida va tibbiyotda, bahorda yangi chiqqan barglari oshko‘k sifatida ishlatiladi. Vegetativ (bahorda ildizini bo‘lib ekish) yo‘li bilan ko‘paytiriladi. O‘zbekistonniig barcha viloyatlarida nam yerlarda, ariq va daryo bo‘ylarida o‘sadi.

Yalpizning dorivor xususiyatlari va kontrendikatsiyasi.

Har bir inson yalpizga umur boyi kamida bir marta duch kelgan.Ammo bu oddiy o’simlikning qanday sog‘liqqa foydasi borligi barchani qiziqtiradi.Bollalar uchun yalpizning foydaligiYalpiz tinchlantiruvchi ta’sirga ega, bolalarda qusish va ko’ngil aynish bilan yordam beradi. Kolikadan xalos bo’lish kramplarini (dysbioz)kamaytirish

uchun chaqaloqlarga yalpiz choylari beriladi. Tinchlantiruvchi xususiyatlari bolalarda qo'llaniladi tashvishli va yomon uyqu. Ko'pincha, bu bir yoshgacha bo'lgan chaqaloqlar, chunki ular asab tizimini hali to'liq shakillantirmagan. Bunday hollarda yalpiz choyi ham tayyorlanadi.

Ayollar uchun foydali xususiyatlari

Ayollar bu o'tni ko'metik va dorivor maqsadda ishlatishadi. Masalan, ushbu o'simlik moyiga asoslangan vannalar ginekologik muammolar uchun juda yaxshi. Ammo ularni 20 daqiqadan ko'p bo'lmagan vaqt davomida ishlatish kerak, chunki uzoq muddat bosh aylanishi mumkin. Bosh aylanishi - bu tashvishlantiruvchi belgi, bu davolanish tartibini to'xtatishga arziydi. Yalpiz tarkibida fitoestrogen mavjud bo'lib, ular ishlab chiqarishni kamaytiradi erkak garmoni. Shuning uchun, bu testosteronning haddan tashqari ko'payishi, yuz va tanadagi ortiqcha sochlarning ko'payishi tufayli ayollar uchun foydali bo'lishi mumkin.

Erkaklar sog'lig'iga ta'siri

Ko'pchilik yalpizning erkak kuchiga ta'siri haqida eshidgan. Biroq, hozirgi paytda aniq bir tadqiqod natijalari yo'q. Amerikalik olimlar sichqonlar ustida tajriba o'tkazib, ularga yalpiz infuziyasini ichimlik sifatida berishdi .

Yalpiz choyi chekishni tashlashga yordam beradi. Natijada kemiruvchilarga jinsiy faollik kamaydi . Ammo bu tajriba aniq natijalar sifatida qabul qilishning keragi yo'q, chunki hayvonlarga boshqa ichimlik berilmagan va dozani oshirib yuborishni rad etib bo'lmaydi. Ushbu o'simlik shuningdek chekilgan chekishni kamaytirishga yordam

beradi. Chiqib ketish istagi paydo bolganda shifobaxsh yalpiz choyining bir necha tomchisini ichish tavsiya etiladi.

Qo'llash mumkin bo'lmagan holatlar

Yalpizning foydali xususiyatlarining ko'pligi uning organizmga salbiy ta'sirni istisno qilmaydi. Ushbu o'simlikni dorivor maqsadlarda ishlatishdan oldin, un ishlatishga qarshi ko'rsatmalar bilan tanishib chiqish kerak. Yaqinlashishga arziydi yalpiz tarkibidagi ichimliklar va idishlardan foydalanish uchun:

- ❖ Homilaador ayollar va emizikli onalar;
- ❖ Go'daklar;
- ❖ Jinsiy disfunktsiyasi bo'lgan erkaklar;
- ❖ Past venoz tomir tonusi va past qon bosimi bo'lgan odamlar;
- ❖ Mentolga alerjisi bo'lganlar;

Meda shirasining past kislotaligi ,o't pufagi va oshqozon-ichak traktidagi yallig'lansh jarayonlari, jigar kasalliklari bo'lgan odamlar.

Yalpiz va tarkibidagi preparatlarni nazoratsiz ishlatish yurakning haddan tashqari dozasiga va og'riqqa, uyqusislikka va bronxial spazmlar olib kelishi mumkin. Shuning uchun ,un oqilona miqdorda olish kerak va kontrendikatsiyalar mavjud bo'lsa-shifokor nazorati ostida foydalanish kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Xolmatov X.X, Odilov T. O'zbekistonning dorivor o'simliklari. Toshkent: fan, 1991. 15 bet
2. R.A.Alimova, M.T. Sagdiyev, B.A.Adilov, M.S Abdullayev – Dorivor o'simliklarni yetishtirish texnologiyasi. Toshkent: Ibn Sino 1998
3. Ostonaqulov. O'zbekistonda dorivor ekinlar yetishtirish texnologiyasi. Monografiya; Navro'zToshkent: 2020- 324 bet